

4. Городиський М. Педагогічні умови забезпечення змісту правової освіти майбутнього вчителя : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / М.І. Городиський; Харківський державний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Х., 1998. – 18 с.
5. Котюк В. Теорія права, курс лекцій [Текст] : Навч. посіб. / В. О. Котюк. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с. [224, с. 97].
6. Костенко О. Історія становлення та розвитку шкільної правової освіти в Україні / О. О. Костенко // Наукові записки з української історії. – 2013. – Вип. 33. – С. 215–218.
7. Кумков Д. Розвиток правової освіти сучасної України: історико-правовий аспект / Д. Л. Кумков // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. – 2014. – Вип. 26. – С. 203–209.
8. Макарова О. Правові основи регулювання правової освіти в Україні / О. В. Макарова // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – Число 3. – С. 83–89.
9. Чужикова В. Методика викладання права: [навч. посіб.] / В. Г. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2009. – 425 с.
9. Полякова О. Стан наукових пошуків з проблеми становлення та розвитку правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект / О. С. Полякова // Актуальні проблеми державного управління. – 2016. – № 1. – С. 132.
10. Скородумов Д. Розвиток юридичної освіти у класичних університетах України в 1991–2002 рр. / Д. С. Скородумов // Схід. – 2013., травень-червень – № 3 (123). – С. 114–120.
11. Скакун О. Теорія держави і права : підручник : пер. з рос. / О.Ф. Скакун. – Х. : Консум, 2001. – 656 с.
12. Шемшученко Ю., Усенко І. [та ін.] / Юридична наука і освіта в Україні / відп. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Наук. думка, 1992. – 300 с.

УДК 340.12:316.77(477)

ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО В УКРАЇНІ: ВІД ЗАРОДЖЕННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

INFORMATION SOCIETY IN UKRAINE: FROM EMERGENCE TO THE NOWADAYS

Політанський В.С.,

*кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
молодший науковий співробітник
Національної академії правових наук України*

Стаття направлена на дослідження питань, що стосуються особливостей формування, становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні, які розглядаються в контексті його існування від зародження до сьогодення. Досліджено сучасний стан нормативно-правового регулювання питань розвитку інформаційного суспільства в Україні. Встановлено етапи формування національної політики розвитку інформаційного суспільства України. Зроблено висновок, що нині в Україні створено мінімально необхідне законодавче підґрунтя для побудови інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, нормативно-правове регулювання, державна політика, інформація, інформатизація, еволюція, електронні ресурси, суспільство знань.

Статья направлена на исследование вопросов, касающихся особенностей формирования, становления и функционирования информационного общества в Украине, которые рассматриваются в контексте его существования от зарождения до наших дней. Исследовано современное состояние нормативно-правового регулирования вопросов развития информационного общества в Украине. Установлены этапы формирования национальной политики развития информационного общества Украины. Сделан вывод, что в настоящее время в Украине создано минимально необходимое законодательная база для построения информационного общества.

Ключевые слова: информационное общество, нормативно-правовое регулирование, государственная политика, информация, информатизация, эволюция, электронные ресурсы, общество знаний.

The article aims to study issues relating to the features, formation, establishment and operation of an information society in Ukraine to be considered in the context of its existence from the origin to the present. The current state of legal regulation of information society development in Ukraine. Established stages of the national policy of information society development in Ukraine. The conclusion is that today in Ukraine, a minimally necessary legislative framework for building an information society.

Key words: information society, legal regulation, public policy, information, information, evolution, electronic resources, knowledge society.

Постановка проблеми. Питання, що стосуються процесу формування, становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні, представляють собою нову, більш високу фазу розвитку системи взаємозв'язків різних груп людей,

здійснюваних через обмін продукцією та інформацією з метою відтворення й удосконалення життєдіяльності та демократії в рамках цієї суспільної системи. Тому дослідження такого процесу має велике значення для інтеграції української громади

до розвинутого та демократичного інформаційного суспільства.

Стан дослідження. У юридичній науці окремі аспекти процесу формування, становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні у той чи інший спосіб досліджували такі вітчизняні і закордонні учених, як Z. Brzezinski, D. Bell, Z. Laszlo, R. Poirier, M. Porat, D. Riesman, S. Crawford, I.B. Аристова, В.Д. Бакуменко, В.П. Горбулін, Н.В. Грицяк, С.І. Даниленко, Н.К. Дніпренко, Д.В. Дубов, О.В. Карпенко, П.С. Клімушин, С.Ю. Коваленко, Ю.В. Ковбасюк, Б.П. Колесніков, Є.А. Макаренко, А.М. Михненко, А.І. Семенченко, Ю.П. Сурмін, В.Ю. Степанов, В.П. Трощинський, М.Я. Швець та ін.

Мета статті полягає у дослідженні питань, що стосуються процесу формування, становлення та функціонування інформаційного суспільства в Україні, а також у розкритті змісту основних нормативно-правових документів, що закріплюють найважливіші положення щодо функціонування інформаційного суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інформація в сучасному світі вже стала засобом і цілком повноцінної життєдіяльності та набуває чітких рис реальної влади, яка тісно вплетена в усі сфери функціонування суспільства та всі інші види влади. Людство таким чином невинно рухається до нової ери свого розвитку – ери, де найвищими цінностями виступають інформація та знання.

В енциклопедичному словнику з державного управління зазначено, що інформаційне суспільство – це концепція постіндустріального суспільства, нова історична фаза розвитку цивілізації, у якій головними продуктами виробництва є інформація та знання. Його основними ознаками є: підвищення ролі інформації і знань у житті суспільства; зростання частки інформаційних комунікацій; створення глобального інформаційного простору, що забезпечує ефективну інформаційну взаємодію людей та їх доступ до світових інформаційних ресурсів [1, с. 359].

Розвинутість інформаційного простору і доступність різних видів інформації виступають позитивними чинниками демократизації суспільства та розвитку ринкових відносин, а зрештою, і сталого розвитку країни. В умовах сьогодення будь-яка країна світу повинна знаходити та використовувати ефективні ресурси та засоби, які незабаром дадуть змогу покращити внутрішні показники її розвитку і зміцнити геополітичне положення [2, с. 7].

Слушно думку висловлює Н.К. Дніпренко стосовно того, що становлення інформаційного суспільства змусило переглянути пріоритети державної інформаційної політики провідних країн світу, розробити і впровадити державні програми, які спрямовані на формування та розвиток інформаційного суспільства або окремих його складників, таких як використання мережі Інтернет, впровадження дистанційної освіти, електронного урядування, розвиток електронної комерції та надання інших електронних послуг [3].

Натомість вітчизняний дослідник В.Ю. Степанов зазначає, що для побудови ідеального інформаційного суспільства потрібні виховання та освіта, коли кожна людина отримує рівний доступ до інформації, а суспільство за допомогою інформації стане на шлях його свідомої еволюції [4].

Інформаційне суспільство сьогодні є водночас і реальністю, і планом, і прогнозом суспільного розвитку в Україні. За останні роки інформаційно-комунікаційні технології, як ключовий елемент інформаційного суспільства, вже викликали серйозні зміни у способі життя українців. Такі технології включають телекомунікаційну залежність як у ділових, так і в особистих взаємовідносинах. У результаті відбувається стрімке розширення у використанні всевітньої павутини і, як наслідок, відбувається перетворення комп'ютерних мережевих технологій на фундаментальний компонент буденності [5, с. 39].

В Україні дослідження, що стосуються питань інформаційного суспільства, тільки починають набирати обертів. За останні роки сформувалися такі фактори соціально-економічного, науково-технічного і культурного розвитку, які можна розглядати як передумови переходу України до інформаційного суспільства. Проте ще залишаються не остаточно визначені теоретико-методологічні підстави таких досліджень з урахуванням української специфіки. Інформаційне суспільство в Україні базується на основі розвинутої інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури і передбачає розвиток інформаційних систем і мереж [6].

Процес трансформації України в інформаційне суспільство – складний і тривалий, тому нам необхідно використовувати весь накопичений світовий досвід щодо формування інформаційного суспільства та державного врегулювання національних інформаційних процесів та адаптувати його до українських реалій, зокрема менталітету українського народу і нинішнього стану нашої економіки [7].

Національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні направлена на: перехід до пріоритетного науково-технічного та інноваційного розвитку та законодавчого забезпечення еволюції інформаційного суспільства через створення цілісної системи законодавства, гармонізованого з нормами міжнародного права з питань розвитку інформаційного суспільства; розвиток загальнодоступної інформаційної інфраструктури; забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційних ресурсів; створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; створення системи мотивацій щодо впровадження і використання інформаційно-комунікаційних технологій; підвищення ефективності культури і науки в інформаційному суспільстві; вдосконалення нормативно-правової бази щодо захисту інформаційних ресурсів, протидії комп'ютерній злочинності, захисту персональних даних, а також правоохоронну діяльність в інформаційній сфері [8, с. 9].

Реалізація національної політики в інформаційній сфері закладає основи для вирішення таких

завдань, як формування єдиного інформаційного простору України та її інтеграції у світовий інформаційний простір, приділяючи при цьому особливу увагу гарантуванню інформаційної безпеки людини, суспільства та держави, розвитку сфери інформаційних послуг, удосконаленню правового регулювання інформаційних процесів [9, с. 175].

Зазначені обставини визначають зміст національних інтересів України в інформаційній сфері і потребу держави в гарантуванні її безпеки, що включають у такі вимоги, як захист інформаційних ресурсів України від несанкціонованого доступу, гарантування безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем; дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина у сфері отримання інформації та її використання; інформаційне забезпечення національної політики України в інформаційній сфері, пов'язане із забезпеченням доступу громадян до відкритих державних інформаційних ресурсів; розвиток нових інформаційно-комунікативних технологій, зокрема індустрії засобів інформатизації, телекомунікації та зв'язку, забезпечення потреб внутрішнього ринку його продукцією і виходу на світовий ринок [10, с. 69].

Досліджуючи інформаційне суспільство в нашому національному законодавстві, можна цілком чітко сказати про те, що його правове регулювання відображено у тексті Основного Закону України, а також те, що воно здійснюється через норми, закріплені у спеціальних законах Верховної Ради України, указах Президента, постановах та розпорядженнях Міністерства юстиції України та у спеціально розроблених та затверджених Програмах і Планах дій. Регулювання основних засад становлення та розвитку інформаційного суспільства в Україні, як уже зазначалось, здійснюється конституційними нормами. Так, стаття 34 Конституції України, згідно з якою кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, повністю відповідає ст. 10 Конвенції про захист прав та основних свобод людини [11].

Дослідження масиву нормативно-правових документів, які врегульовують суспільні відносини в інформаційній сфері, дало змогу виокремити низку законів і підзаконних актів, що визначають основні напрями подальшого розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Обравши євроінтеграційний курс, Україна має орієнтуватися на стратегію розвитку країн-учасниць Європейського Союзу в усіх напрямках життєдіяльності суспільства, зокрема в інформаційній сфері. Саме тому реалізація стратегії становлення інформаційного суспільства Європейського Союзу знаходить своє відображення у відповідних спільних документах України та Європейського Союзу. Так, у липні 1994 р. було підписано Протокол про роботу між Державним комітетом зв'язку та інформатизації і Генеральним Директоратом XIII, який заклав на офіційному рівні підвалини для спільних дій у сфері інформаційного суспільства. Подальший розвиток

положень указанного Протоколу відбито у Меморандумі про взаєморозуміння між Генеральним Директоратом із питань інформаційного суспільства Європейської Комісії і Державним комітетом зв'язку та інформатизації України щодо розвитку інформаційного суспільства, який було підписано 14 вересня 2000 р. Відповідно до згаданого Меморандуму Європейський Союз та Україна погодилися співпрацювати у напрямку розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Також Генеральний Директорат із питань інформаційного суспільства Європейської Комісії надаватиме поради, що ґрунтуються на досвіді, набутому в рамках програми e-Eurore, та дасть можливість Україні брати участь у відповідних заходах щоразу, коли це буде доцільно. Генеральний Директорат із питань інформаційного суспільства Європейської Комісії також зобов'язався надавати поради у відповідь на запити з приводу стратегій інформаційного суспільства, розроблених в Україні, а також надавати експертну і технічну допомогу згідно з чинними процедурами та правилами. Як відповідь на всі зазначені дії, українська сторона підтвердила свій намір розвивати програму e-Ukraine, що відповідає потребам українського суспільства, стимулювати розвиток послуг інформаційного суспільства в Україні. При цьому потрібно розуміти, що розвиток інформаційного суспільства в Україні передбачає цілеспрямовану узгоджену діяльність усіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування, формування та реалізацію національної політики розбудови інформаційного суспільства як невід'ємну складову національної політики сталого розвитку України.

Створення інформаційного суспільства в Україні вперше було офіційно зафіксовано у Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, ухваленої 1998 р. Процес розвитку інформаційного суспільства України відбувався у два етапи. На першому етапі (1998–2006 рр.) було здійснено прийняття законів України «Про Національну програму інформатизації», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис» та низки актів Уряду, які започаткували формування нормативно-правової бази інформатизації, побудову телекомунікаційної системи та інформатизацію стратегічних напрямків розвитку економіки, безпеки та оборони, соціальної сфери тощо.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про Національну програму інформатизації» Кабінет Міністрів України щорічно подає на розгляд Верховній Раді України такі документи, як доповідь про стан інформатизації в Україні; завдання Національної програми інформатизації на наступні три роки та програму завдань з інформатизації на наступний рік. Зазначена доповідь готується вже багато років поспіль, починаючи з 1998 р., – і наразі змінила назву на «Доповідь про стан інформатизації та інформаційного суспільства в Україні» [12].

Метою доповіді є інформування громадян, органів влади, суб'єктів господарювання та міжнародних

організацій про стан, тенденції і перспективи розвитку інформаційного суспільства та інформатизації в Україні, основні проблеми у цій сфері і шляхи їх вирішення. Поступовий перехід до концепції інформаційного суспільства, відображений у тексті вищезазначеної Доповіді, свого часу став закономірним відбиттям світових тенденцій кінця XX ст. – початку XXI ст., коли термін «інформаційне суспільство» набув у світі найбільшої популярності.

Хоча Верховною Радою України і прийнята 1998 р. Національна програма інформатизації, з'ясувалося, що результати її реалізації є незначними: не була розроблена стратегія інформаційного розвитку України та не визначена державна політика розвитку телекомунікацій. Крім того, просування України в напрямку розвитку інформаційного суспільства повинно розглядатися як об'єктивний процес, а не як якась нова прогресивна ідеологія, яку необхідно довести до широких мас населення. Адже очевидно, що між ідеологією інформаційного суспільства та національно-культурними традиціями існує протиріччя, яке усвідомлюють розробники ідеології інформаційного суспільства, але не виносять на обговорення в суспільстві.

В організаційному плані на першому етапі було створено Національне агентство з питань інформатизації при Президентові України, яке надалі у процесі реорганізації органів державної влади перетворилося у Державний департамент у структурі Міністерства транспорту та зв'язку. У державних органах влади для реалізації завдань розвитку інформаційного суспільства було сформовано структурні підрозділи, які не передбачали типової структури та функцій. Координація діяльності органів державної влади була недостатньо ефективною і, як наслідок, відомчі інформаційні системи розроблялися без урахування загальних вимог, а інформаційні ресурси органів державної влади формувалися хаотично та не обліковувалися. На цьому етапі планувалися розробка національних стандартів у сфері інформатизації, створення національних інформаційних та пошукових систем, потужних інформаційних ресурсів, створення системи захисту інформації, розбудова індустрії програмного забезпечення. Наукові розробки цього етапу стосуються в основному технологічних питань побудови інформаційних систем і не розглядають питання теоретичного обґрунтування принципів обробки інформації, оцінки її якості та не вирішують питання послідовної та узгодженої реалізації завдань побудови інформаційного суспільства [13, с. 3–4].

Популярність вживання термінології інформаційного суспільства зростає в Україні на початку 2000-х рр. у процесі підготовки до участі делегації України в першому і другому зібранні Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, а також за спроби реалізації рішень цього Саміту після 2005 р. Відповідно до перших рішень саміту (Женевський план дій, 2003 р.) Україна мала би розробити Національну стратегію розвитку інформаційного суспільства та приступити до її реалізації.

На другому етапі, який умовно розпочався 2007 р., були прийняті такі закони України, як «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.». В останньому визначено завдання, цілі та напрями розвитку інформаційного суспільства в Україні, основоположні засади національної політики у цій сфері тощо. Указаним Законом закріплюється, що для забезпечення реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні визначальне значення має політика міжнародної співпраці України та її участь у розвитку глобального інформаційного суспільства [14].

У серпні 2007 р. також був прийнятий План заходів із виконання завдань указанного Закону, що був розроблений Кабінетом Міністрів України від 15 серпня 2007 р. № 653-р. Згідно з указаним Планом Постановою Кабінету Міністрів України № 1134 було прийнято Національну систему індикаторів розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка була розроблена Інститутом телекомунікацій і глобального інформаційного простору Національної академії наук України за договором із Державним агентством із питань науки, інновацій та інформатизації України. Упровадження цієї системи є певним зрушенням у сфері розвитку інформаційного суспільства в Україні, оскільки з'явилась можливість для оцінки поточного стану цього процесу та прийняття рішень, виходячи з конкретних ситуацій. Також створено програмно-апаратний комплекс ведення Національної системи індикаторів оцінки розвитку інформаційного суспільства. Зазначений комплекс дає змогу систематизувати процес розрахунку і ведення індикаторів та інтегральних індексів, зокрема за участю групи експертів [15, с. 24–25].

Неоціненний внесок у розбудову інформаційного суспільства в Україні зробив Державний комітет із питань науки, інновацій та інформатизації України, який пропонував і розробляв зміни до системи державних статистичних спостережень із метою створення системи моніторингу розвитку інформаційного суспільства та правонаступником якого сьогодні є Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України.

У 2008 р. з метою забезпечення проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики у сфері інформатизації, формування та використання національних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства було створено Громадську раду при Державному комітеті інформатизації України.

Також у 2009 р. було створено Міжгалузеву раду з питань розвитку інформаційного суспільства з метою підготовки та подання Кабінету Міністрів України пропозицій щодо реалізації державної політики з питань розвитку інформаційного суспільства та інтеграції України до глобального інформаційного простору [16, с. 21].

Згодом у 2013 р. відповідно до Рішення Кабінету Міністрів України № 386-р було розроблено Стра-

тегію розвитку інформаційного суспільства в Україні. Указана Стратегія направлена на розроблення та прийняття Інформаційного кодексу України, Закону України «Про електронну комерцію», внесення змін до нормативно-правових актів щодо Національної програми інформатизації, розроблення базових норм, правил і регламентів створення, впровадження, модернізації та експлуатації інформаційних ресурсів, інформаційних, інформаційно-аналітичних, інформаційно-телекомунікаційних систем та засобів інформатизації органів державної влади, а також визначення порядку здійснення контролю за дотриманням таких правил, норм та регламентів. [17].

З метою розбудови ефективного інформаційного суспільства та на основі вищезгаданого документу було прийнято ще низку спеціальних нормативно-правових актів, що регулюють відносини в інформаційній сфері, оскільки від обсягу, швидкості та якості обробки інформації значною мірою залежить ефективність управлінських рішень, зростає значення методів управління з використанням інформаційних технологій соціальними та економічними процесами, фінансовими і товарними потоками, аналізу та прогнозування розвитку внутрішнього та зовнішнього ринків.

Що стосується 2016 р., то тоді Україна досить стабільно посідала середні позиції у світовому рейтингу розвитку інформаційного суспільства, який можна визначити як позитивний, але нестабільний. Незважаючи на це, вітчизняна практика розбудови інформаційного суспільства все-таки залишається багато в чому фрагментарною, ситуативною та занадто технократичною, що призводить до зменшення на практичному рівні імплементації гуманітарного складника згаданого процесу.

Станом на лютий 2017 р. можна цілком впевнено сказати про те, що національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на засадах: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій; сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг і забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу; посилення мотивації щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій; широкого впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону довкілля; гарантування інформаційної безпеки.

Організаційно-правові основи розвитку інформаційного суспільства в Україні включають: інституційне, організаційне та ресурсне забезпечення; відповідні об'єднання громадян; механізми інтеграції України у світовий інформаційний простір та механізми реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні.

Для забезпечення реалізації основних засад розвитку інформаційного суспільства в Україні визначально значення має політика міжнародної співпраці України та її участь у розвитку глобального інформаційного суспільства. Така співпраця має здійснюватися з метою узгодження стратегій розвитку інформаційного суспільства, сприяння в реалізації універсального підходу до спільних дій, зменшення цифрової та інформаційної нерівності.

Основними стратегічними цілями розвитку інформаційного суспільства в Україні є: прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних інформаційних технологій в усі сфери суспільного життя, зокрема в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування; забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, зокрема шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх інформаційних технологій у формуванні всебічно розвиненої особистості; розвиток національної інформаційної інфраструктури та її співпраця зі світовою інфраструктурою; збереження культурної спадщини України шляхом її електронного документування; державна підтримка використання новітніх інформаційних технологій засобами масової інформації; використання інформаційних технологій для вдосконалення державного управління, відносин між державою і громадянами, становлення електронних форм взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами; досягнення ефективної участі всіх регіонів у процесах становлення інформаційного суспільства шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив; захист інформаційних прав громадян насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику інформаційної нерівності; удосконалення законодавства з регулювання інформаційних відносин; покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх інформаційних технологій.

Досягнення зазначених цілей дасть змогу: підвищити національну конкурентоспроможність за рахунок розвитку людського потенціалу насамперед у високоінтелектуальних сферах праці, а також розширити експортний потенціал інформаційних технологій; сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі в суспільному житті, прийнятті відповідних рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування [18, с. 23–25].

За останній час в Україні сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства, прийнято низку нормативно-правових актів, які, зокрема, регулюють суспільні відносини щодо сприяння розвитку громадянського суспільства, створення інформаційних е-ресурсів, захист прав інтелектуальної власності на ці ресурси, гарантій та механізмів доступу до публічної

інформації, розвитку е-урядування та відкритого уряду, е-документообігу, інформаційної безпеки тощо [19, с. 175].

Українське інформаційне суспільство та його інфраструктура, хоч і сформовані з урахуванням виділених об'єктів і суб'єктів, що склалися у світовій практиці зазначеного процесу, але відображають соціально-економічні, політичні, культурні, ментальні, побутові та інші риси, притаманні Україні в її нинішньому стані. Названі риси мають зазнати великих змін, щоб перейти до рівня відносин справді інформаційного суспільства.

Зміни, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства, також стосуються всіх соціокультурних інститутів і створюють принципово новий спосіб життя кожної людини. В умовах глобального інформаційного суспільства людині необхідно вирішити завдання освоєння принципово нового простору. Із замкненої, обмеженої території середовища життя і діяльності доведеться переселитися у світ всепланетного соціуму із глобальними соціальними, економічними, інформаційними, комунікаційними і культурними зв'язками. Інформаційне суспільство ставить людину в зовсім інші зв'язки із зовнішнім світом.

Саме тому сучасне інформаційне суспільство визначає не тільки виробничі й економічні форми, але все більше приватне життя окремих осіб, що є однією з найважливіших причин для з'ясування правових питань інформаційних відносин. Указаному процесу сприяє також швидкий розвиток нової техніки, мас-медіа і послуг інформації та комунікації і поширення лібералізації, спрямованої проти надмірної державної монополії на ринках телекомунікації [20].

Висновки. Загалом, виходячи з усього вищезазначеного, можна зробити висновок про те, що розвиток інформаційного суспільства в Україні є позитивним, воно рухається в напрямку подальшого впровадження інформаційних технологій у життєдіяльність суспільства. Такий рух, порівняно зі світовими темпами, сповільнений, що призводить до відставання України від передових країн світу. Стратегічною метою України повинні стати побудова демократичного інформаційного суспільства, створення розвинутого інформаційно-комунікаційного середовища і входження країни до світового глобального інформаційного співтовариства, що повинно забезпечити суттєве підвищення якості життя населення, сприяти соціально-політичній стабільності суспільства і держави, підвищенню конкурентоздатності країни, результативності науки, якості освіти й охорони здоров'я, а також забезпеченню створення нових робочих місць і наданню можливостей для реалізації здібностей кожною людиною.

Отже, нині в Україні створено мінімально необхідне законодавче підґрунтя для побудови інформаційного суспільства. Однак, як зазначає Є.А. Макаренко, реалізація національних програм інформаційного суспільства залежить від усвідомленого політичного і суспільного вибору учасників міжнародних відносин, наявності відповідної інфраструктури та психологічної готовності суспільства до змін, а тому сьогодні невідкладним завданням наших законодавців є визначення подальших нормативно-правових засад становлення інформаційного суспільства, а науковців – розроблення конкретних пропозицій щодо удосконалення використання потенційних переваг інформаційної стадії розвитку суспільства [21, с. 175].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедичний словник із державного управління / [уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін.] ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трошинського, Ю.П. Сурміна. – К. : НАДУ, 2010. – 820 с.
2. Електронне урядування : [підручник] / [В.П. Горбулін, Н.В. Грицяк, А.І. Семенченко, О.В. Карпенко та ін.] ; за заг. ред. проф. Ю.В. Ковбасюка ; наук. ред. проф. Н.В. Грицяк, проф. А.І. Семенченко. – К. : НАДУ, 2014. – 352 с.
3. Дніпренко Н.К. Зміна парадигми в державному управлінні інформаційною сферою: комунікативний аспект : автореф. дис. ... канд. наук із держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Н.К. Дніпренко. – Д., 2005. – 20 с.
4. Степанов В.Ю. Проблеми та перспективи інформаційного суспільства / В.Ю. Степанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/1/02.pdf>.
5. Колесніков Б.П. Стан та перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні / Б.П. Колесніков // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2012. – № 3 (14). – С. 37–45.
6. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nkrz.gov.ua/uk/1324628380/1337763264/>.
7. Коваленко С.Ю. Характерні риси та проблеми розвитку інформаційного суспільства / С.Ю. Коваленко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvek/2008_4/8.pdf.
8. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. : Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V // Голос України. – 2007. – № 21. – С. 8–10.
9. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти / І.В. Арістова ; за заг. ред. О.М. Бандурки. – Х. : Ун-т внутрішніх справ, 2000. – 386 с.
10. Даниленко С.І. Інформаційне суспільство в контексті цивілізаційного вибору України / С.І. Даниленко // Проблеми міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 7. – С. 64–76.
11. Конституція України : Закон України від 20 квітня 1978 р. № 888-IX // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
12. Про Національну програму інформатизації // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – С. 181.
13. Концептуальні засади розвитку електронного урядування в Україні : [проект навчального посібника] / [О.А. Баранов, М.С. Демкова, С.В. Дзюба, А.В. Єфанов, І.Б. Жилиєв та ін.] ; за ред. А.І. Семенченка. – 2009. – 82 с.
14. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр. : Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.
15. Електронне урядування : [підручник] / [В.П. Горбулін, Н.В. Грицяк, А.І. Семенченко, О.В. Карпенко та ін.] ; за заг. ред. проф. Ю.В. Ковбасюка ; наук. ред. проф. Н.В. Грицяк, проф. А.І. Семенченка. – К. : НАДУ, 2014. – 352 с.

16. Дубов Д.В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д.В. Дубов, М.А. Ожеван, С.Л. Гнатюк. – К., НІСД, 2010. – С. 23.
17. What is the Digital Opportunity Index (DOI)? [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.itu.int/ITU-D/ict/doi/index.html>.
18. Клімушин П.С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : [монографія] / П.С. Клімушин, А.О. Серенюк. – Х. : Вид-во Харків. РІ НАДУ «Магістр», 2010. – 312 с.
19. Клімушин П.С. Стратегії та механізми електронного урядування в інформаційному суспільстві : [монографія] / П.С. Клімушин. – Х. : Вид-во Харків. РІ НАДУ «Магістр», 2016. – 524 с.
20. Передумови становлення інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://basicgroup.com.ua/press_centre_publications_information_society_development_in_ukraine.
21. Макаренко Є.А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи : дис. ... докт. політ. наук : спец. 23.00.04 «Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку» / Є.А. Макаренко ; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003. – 475 с.

УДК 340.12:[341.1+341.64

THE RULE OF LAW IN THE ECHR FRAMEWORK: THEORETICALLY-LEGAL OVERVIEW

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА У ДІЯЛЬНОСТІ ЄСПЛ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ОГЛЯД

Reminska Yu.Yu.,

*PhD student, Theory of Law and State Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

The article deals with the functional features of the rule of law concept in European Court of Human Rights practice. The aim of this study is to provide a conceptual theoretical framework based on the assumption, that as the authority of the supra-national level, Court in its work had successfully used a so-called “evolutive” approach to the interpretation. Special attention is given to the classification of the approaches, according to which the rule of law is seen as the universal principle of the international judicial law-making process. The author concludes that: 1) the rule of law is a concept of the flexible and dynamic character; 2) there are reasonable grounds to distinguish two modes (forms) of the rule of law manifestation in the Court’s case law; 3) the rule of law also carries out the systematically important for the ECHR functions. Respectively, there is an urgent need to review provisions, existing in the Ukrainian legislation.

Key words: rule of law, European Court of Human Rights, law principles, evolutive interpretation, case law, anti-definitive approach, structurally systematic approach, clusters of the rule of law elements, rule of law functions.

У статті розглядаються функціональні особливості концепції верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. Метою поточного дослідження є розробка концептуальної теоретичної бази, заснованої на твердженні, що Суд, як орган наднаціонального рівня, у своїй діяльності активно використовує так званий «еволютивний» підхід до тлумачення правовідносин. Акцентується на класифікації способів, відповідно до яких верховенство права розглядається у якості універсального принципу міжнародної судової правотворчості. Автор доходить до висновку, що: 1) досліджуваний феномен є концепцією адаптивною та багатофункціональною; 2) наявні достатні підстави для виокремлення двох основних форм матеріалізації верховенства права у практиці Суду; 3) верховенство права також виконує систематично важливі для ЄСПЛ функції. Відповідно, існує нагальна потреба у перегляді діючих положень національного законодавства.

Ключові слова: верховенство права, Європейський суд з прав людини, принципи права, еволютивне тлумачення, прецедентна практика, анти-дефінітивний підхід, структурно-системний підхід, групи елементів верховенства права, функції верховенства права.

В статье рассматриваются функциональные особенности концепции верховенства права в практике Европейского суда по правам человека. Целью текущего исследования является разработка концептуальной теоретической базы, основанной на утверждении, что Суд, как орган наднационального уровня, в своей деятельности успешно использует так называемый «эволютивный» подход к толкованию правоотношений. Особое внимание уделяется классификации способов, в соответствии с которыми верховенство права рассматривается в качестве универсального принципа международного судебного правотворчества. Автор приходит к выводу, что: 1) исследуемый феномен является концепцией адаптивной и многофункциональной; 2) имеются достаточные основания для того, чтобы вести речь о двух основных формах материализации верховенства права в практике Суда; 3) верховенство права также выполняет систематически важные для ЕСПЧ функции. Соответственно, существует настоятельная необходимость в пересмотре действующих положений национального законодательства.

Ключевые слова: верховенство права, Европейский суд по правам человека, принципы права, эволютивное толкование, прецедентная практика, анти-дефинитивный подход, структурно-системный подход, группы элементов верховенства права, функции верховенства права.